Dan kan gebeuren, wat ik reeds meer dan eens heb kunnen constateeren, maar dat ik nu pas weer, en dat nog wel in onze vrijgemaakte kerken, zag gebeuren, dat een bruidspaar met veel statie ten gemeentehuize reed, alles even deftig en voornaam; zoo ook de tocht naar de kerk maakte, waar hun huwelijk bevestigd werd; dan een weelderig bruiloftsmaal liet aanrichten voor de vele genoodigden, om na afloop daarvan een woning te betrekken, rijk gestoffeerd — alles even royaal; op geld werd niet gezien;

alleen toen de tijdens den trouwdienst gehouden collecte werd geteld, bleek dat deze nog niet de som van f 25.— haalde.

Zeker zullen bruidspaar en gasten den eisch des Heeren gekend hebben: „Vereer den Heere met de eerstelingen uwer inkomsten!" — maar wat kwam ervan terecht?

Voor alles was veel geld beschikbaar — alléén toen de Heere (mag ik het zoo zeggen) de hand op hield om Zijn deel te ontvangen, was het geld bijna op; en werd Hij — ik heb er geen ander woord voor — afgescheept met een fooi.

Zoo werd het huwelijk begonnen; dat was de inzet van hun nieuwe leven. Niet aan den Heere het eerste en beste; dat namen ze voor zich. En zoo was er van den Heere vereeren heelemaal geen sprake. Dit bruidspaar wordt — als het Gode belieft — de ouders van een nieuw geslacht. Hoe zullen zij hun kroost ooit willen en kunnen leeren, wat zij zelf niet hebben willen doen!

Nog altijd herinner ik mij, hoe mijn vader de gewoonte had, als een pas getrouwd paar de gemeente verliet, om zich ergens elders te vestigen — bij het afscheid hun dan steeds in allen ernst dezen raad (hoewel het eigenlijk meer was dan een raad) meegaf: „Begint er mee, straks op uw nieuwe woonplaats, van al uw inkomsten, den Heere de eerstelingen te geven en laat tenminste één tiende deel voor Hem zijn!"

Hoe velen dien raad hebben opgevolgd — ik weet het niet; ik vrees!

Hoe velen van ons handelen overeenkomstig dezen goeden raad van Salomo; hoe velen van ons gehoorzamen dezen eisch des Heeren?

Ik heb getracht voor mijn lezers en lezeressen niet anders te doen, dan hen te herinneren aan een gebod Gods, dat wij allen kennen, maar zoo weinig in toepassing brengen.

Ik weet zeker, als de vraag ons werd voorgelegd: Is dat vandaag ook nog voor ons eisch des Heeren, Hem te vereeren met de eerstelingen onzer inkomsten, wij alleen volmondig „ja" zouden zeggen. Het is ook de „natuurlijkste" zaak ter wereld!

Alles krijgen we van Hem; ook ons verdiende geld danken wij aan Hem. Moest het dan niet als vanzelf spreken, dat we Hem eeren, door Hem het eerste te geven, temeer, nu Hij dat van ons vraagt?

Zooals ieder onzer het zonder aarzelen zal toegeven, dat we toch zeker met niet minder toe kunnen, om Hem te geven, dan Israël, van wien Hij de tienden vroeg, behalve nog tal van offeranden. Als Israël de tienden moest brengen, dan wij zeker meer!

De bewering, dat de Heere deze niet nadrukkelijk van ons eischt, is niet dan een uitvlucht en kan niet ernstig gemeend zijn.

Ik houd er mij van verzekerd, dat ieder, die den Heere oprecht liefheeft, en wiens leven is een leven der dankbaarheid, niet anders wil, dan dezen eisch des Heeren, zooals ik in dit en het vorig artikel uit de Schrift mijn lezers en lezeressen in herinnering bracht, van harte te aanvaarden; en zal antwoorden: „Ja, zoo moet het!"

Maar dan vraag ik: „Hoe velen, die tot op heden beneden de grens bleven, zullen zeggen: „Dat zal van nu aan anders!" „Zie, Heere, het tiende van mijn inkomsten geef ik U!"

Al is het dan nog niet eens met terugwerkende kracht!

En hoe velen zullen, het met instemming lezende, misschien hier en daar een vraagteeken plaatsende, het voor kennisgeving aannemen en voortgaan in den ouden sleur, den Heere onthoudende wat Hem toekomt!

In diegenen heeft de Heere geen behagen; maar in hen, die zijn daders des Woords.

„God laat Zich niet bespotten" (Gal. 6 : 7).

HUISMAN.

POLITIEK EN SOCIAAL LEVEN

Toelichting bij het voorstel tot oprichting van een Gereformeerd Sociaal en Economisch Verband (I)

(Inleidend woord, gesproken op de vergadering van het „Geref. Soc. en Econ. Verband" dd. 19 September jl. te Utrecht gehouden.)

Mede namens de andere initiatiefnemers tot den oproep, dien wij in de maand Juni deden uitgaan, roep ik U een hartelijk welkom toe. Blijkens Uw aanwezigheid hier en de van U ontvangen sympathiebetuigingen, zijt gij bereid, met ons de oprichting te overwegen van een Gereformeerd Sociaal en Economisch Verband om met elkander op nader overeen te komen wijze, overeenkomstig onze gemeenschappelijk als zoodanig erkende roeping, de sociale en economische vraagstukken in het licht van de Heilige Schrift en de Belijdenisschriften der Gereformeerde kerken te bezien. In onze uitnoodiging aan U hebben wij duidelijk doen uitkomen, dat wij van oordeel waren, dat wij als Gereformeerde belijders daarbij ons moesten stellen op den grondslag van Gods Woord en de drie Formulieren van Eenigheid, zonder de leeruitspraken van de Generale Synode van Utrecht 1942 en volgende jaren. Trouw aan de belijdenisschriften der kerk werd daarbij uitdrukkelijk voorop gesteld.

Hoewel wij ons op het standpunt zouden kunnen stellen, dat over deze zaak reeds direct bij het begin een communis opinio is verkregen, die ons ontslaat van de taak, onzen opzet nader te verdedigen of toe te lichten, zoowel wat den grondslag, als wat de doelstelling ervan betreft, toch meen ik, dat het nuttig kan zijn, op grond van tweeërlei overweging, ter inleiding van de bespreking, die wij hier hedenmiddag met elkander over deze zaak zullen hebben, het een en ander op te merken.

Zooals reeds gezegd, wordt daarmede beoogd ten eerste eenige richting te geven aan het hierna volgend gesprek en ten tweede kunnen wij dan enkele vragen, die door briefstellers ons reeds zijn gedaan, naar het gemeenschappelijk inzicht van de initiatiefnemers, beantwoorden, terwijl dan tevens aandacht geschonken kan worden aan de kritiek, die tegen onzen opzet is ingebracht, welke kritiek een plaats kreeg in de Nieuwe Drentsche Courant van 10 Juni j.l. en naar ik vernam ook in een Groningsch dagblad. Geen van beide dagbladen werd ons toegezonden, hoewel toch een correspondentie-adres door ons werd aangegeven. Wij betreuren dit als een gemis aan goede persmanieren, dat aan een door ons niet afgewezen gedachtenwisseling, noodelooze verhindering in den weg legt. Ook door de beantwoording en de weerlegging van deze uitgebrachte kritiek kan verheldering worden geschapen, voor zoover noodig, ten aanzien van hetgeen wij ons als roeping zien opgelegd, welke roeping wij dus in gehoorzaamheid aan God voornemens zijn op te volgen.

Om met het eerste te beginnen. In onzen oproep is sprake van het zich stellen op den grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenigheid met de reeds vermelde nadere verduidelijkende restrictie, wat daaronder dient te worden verstaan. Het behoeft voor Gereformeerde belijders, als hoedanig ik U mag aanspreken, nauwelijks betoog, dat, wanneer wij spreken van de drie Formulieren van Eenigheid als de belijdenisschriften der kerk als grondslag naast Gods Woord, wij dit niet doen in een volkomen gelijkstelling van Gods Woord met die belijdenisschriften. Deze belijdenisschriften zijn ons te allen tijde onderworpen aan Gods Woord als Goddelijke openbaring van Genesis tot Openbaring.

Het behoeft evenwel mede tot de ellende van onzen tijd, dat een formule voor een grondslag als die van „Gods Woord" wordt aanvaard ook door hen, die daaraan toch niet de beteekenis geven, zooals deze voorkomt in artikel V van de Nederlandsche Geloofsbelijdenis: „Al deze boeken ontvangen wij voor heilig en kanoniek, om ons geloof daarnaar te reguleeren, daarop te gronden en daarmede te bevestigen. En wij gelooven zonder eenigen twijfel al wat daarin is begrepen." Ten aanzien van de belijdenisschriften der kerk stellen wij dus, dat daarin de waarheid van Gods Woord door de kerk is samengevat en beleden. Straks in het vervolg van mijn inleiding tot de bespreking zal zich nog wel de gelegenheid voordoen, om op de noodzakelijkheid van de plaats der belijdenis in dit geheel, terug te komen. Dan zal wel blijken, dat deze zaak van het grootste belang is voor den aanpak en ontwikkeling van het voorgenomen werk.

Een tweede punt dat in dit eerste deel van deze inleiding een plaats ontvangt is de vraag betreffende de begrenzing van den kring tot welken de oproep is uitgegaan. De confessioneele grenzen zijn reeds aangegeven. In onzen oproep spraken wij van allen, die zich van God een plaats in ambacht, industrie of handel zagen toegewezen en dan zoowel ondergeschikten als leidinggevenden, zoowel werknemers als werkgevers. De eerste vraag is nu deze: moet dit limitatief of extensief worden opgevat. En dan is ons antwoord: extensief, zoo ruim mogelijk. Met name geldt, dat, naast werkgevers en werknemers, ook zij, die een vrij beroep uitoefenen, als b.v. notarissen, doktoren, advocaten, accountants, particuliere verpleegsters, om bij wijze van voorbeeld maar enkele beroepen te noemen, in onzen kring hartelijk welkom zijn. Hetzelfde geldt ook van hen, die een plaats hebben bij het onderwijs, eenigen overheidsdienst of welke publieke functie ook. De academici, die zich bij hun studie met het sociale en economische leven bezig houden, rekenen wij eveneens tot de uitgenoodigden, met predikanten en studenten, van wie hetzelfde zou gelden. Naar ik meen is hiermede wel duidelijk aangegeven, dat de grenzen, wat de toetreding betreft, zeer ruim zijn gesteld. Wanneer wij in onzen oproep eerst alleen een beperkteren kring hebben aangesproken, dan dient dit zoo te worden opgevat, dat wij ons vooraf van voldoende instemming uit dezen kring verzekerd wilden achten, alvorens verder te gaan. Zouden toch uit de kringen van ambacht, handel en industrie geen of weinig sympathiseerenden zich hebben aangemeld, dan zou dit werk een al te theoretischen inslag wellicht gaan verkrijgen, waarbij de mannen van de praktijk zich afzijdig zouden houden. Het heeft ons verblijd en onze verwachtingen overtroffen, dat ruim 50 geestverwanten hun instemming met ons plan hebben betuigd en hun bereidheid hebben uitgesproken aan de verwerkelijking daarvan mede te werken. Uit menigen brief, dien wij ontvingen, bleek ons, dat men met ons van de wenschelijkheid, meer van de noodzakelijkheid van dit werk was doordrongen en het juiste besef wist op te brengen betreffende onze doelstellingen.

Een andere zaak, die eenige nadere toelichting verdient, is, dat wij nadrukkelijk hebben uitgesproken, niet te beoogen de vorming van een organisatie met doelstelling en werkwijze als b.v. het C.N.V. en het Verbond van Christelijke Werkgevers in Nederland, noch naast, noch tegenover deze organisaties. Wij hebben zoowel welkom geheeten hen, die geen lid van één dezer beide organisaties zijn, als hen, die dit wel zijn. Dit beteekent niet, dat wij den arbeid van deze organisaties bij ons werk eenvoudig negeeren willen. Naar mijn overtuiging zouden wij ons werk onmogelijk behoorlijk kunnen volbrengen, wanneer wij niet kennis namen van en bij studie en bespreking met elkander ook daarin betrokken, 't optreden van deze en andere, soortgelijke organisaties. Daarvoor is hun invloed in sociaal economisch opzicht te belangrijk.

Met het voorgaande wil niet gezegd zijn, dat daarmee voor eens en voor altijd, wat er ook gebeuren moge, een uitspraak zou zijn gedaan betreffende door ons te stichten verband te nemen initiatieven. Wij hebben eenvoudig-weg geconstateerd, dat de genoemde organisaties geen leiding kunnen geven aan een door ons bedoeld overleg, op grond van hun geheel afwijkenden grondslag. En aangezien wij een principiëele bezinning ten aanzien van de zich voordoende vragen van het allergrootste belang achten voor Gereformeerde belijders, die denzelfden grondslag aanvaarden, hebben wij daarvoor een gesprek-centrum willen stichten. Er zullen er onder ons zijn, die daarenboven ook in de genoemde organisaties met hun medeleden, die niet de Gereformeerde confessie belijden, het gesprek blijven voeren. Er zullen er ook zijn, die, van het vruchteloose daarvan overtuigd, hun plaatsen in deze gelederen niet of niet meer innemen, of die een confessioneele organisatie ook als vakorganisatie het eenig juiste achten en uit dien hoofde zich buiten de beide genoemde vakorganisaties houden. Hoe belangrijk ook in dezen de onderlinge afwijkingen van standpunt m.i. ongetwijfeld kunnen zijn, voor de samenwerking in het op te richten verband zal dit geen overwegend bezwaar behoeven te vormen. Men is toch één in de overtuiging, dat, welke ook de bezinning in de genoemde organisaties moge zijn, waaraan al of niet wordt deelgenomen, in geenen deele deze bezinning voldoende of afdoende kan worden geacht, om de conclusie te wettigen, dat daarmede aan onze roeping als Gereformeerde belijders in dezen zou zijn voldaan.

In zooverre de leiding van deze organisatie zelf wel op het standpunt zou staan, dat zij beide voldoende en afdoende leiding aan de principieele bezinning op de sociaal-economische vraagstukken geven aan hun aangesloten leden, zij erkend, dat wij in dezen met haar van inzicht moeten verschillen.

In het confessioneel uitgangspunt van ons overleg is feitelijk ook meteen gegeven, dat wij zoowel werknemers als werkgevers in dit overleg samen willen betrekken. Wij achten dit overleg over deze vraagstukken tusschen hen, die een leidinggevende, en hen, die een aan leiding ondergeschikte positie innemen in het arbeidsproces, gewettigd, zooal niet geëischt, door het gemeenschappelijk door God den Heere belast zijn met een arbeidsopdracht. Gods Woord bindt ons daarin samen en juist waar hier het overleg zal gaan op den grondslag van de gemeenschappelijke belijdenis der kerk, erkennen wij de roeping en den plicht, met volledige handhaving van de onderscheiding in de opdrachten, die God aan een elk verleend heeft en die van den één gezag en leiding en van den ander gehoorzaamheid aan dat gezag en die leiding vorderen, met elkander als geloovigen het gesprek te voeren. Het is daarbij denkbaar, dat onderwerpen aan de orde kunnen komen, die zoo volledig in de interessesfeer van één der beide groepen liggen, dat de andere daarvoor iets mindere belangstelling aan den dag zal leggen. Doch ook dan, wanneer in sectie-verband, gesteld dit zou wenschelijk worden geacht, deze zaken aan de orde zouden kunnen komen, komt het ons voor, dat dit toch altijd zoo zal dienen te geschieden, dat ook de anderen in alle vrijheid dergelijke vergaderingen zouden kunnen bezoeken en aan de discussies zouden kunnen deelnemen. Dat in een overleg als door ons beoogd, wat de samenvoeging van deze beide groepen betreft, met name een ideaal als van ds Sikkel in vervulling zal kunnen gaan, daarvan zijn wij ons bewust.

Thans kom ik terug op hetgeen in den aanvang reeds werd opgemerkt ten aanzien van het punt, dat wij samen van oordeel zijn, dat wij dit werk wil'en doen op den grondslag van Gods Woord en onze Gereformeer-

de belijdenisschriften. Wij stelden de mogelijkheid, dat de beide Christelijke organisaties van werkgevers en werknemers of één van beide met ons van inzicht zouden of zou verschillen ten aanzien van de vraag, of de door hen op veel ruimere basis gegeven principieele leiding al of niet als voldoende en afdoende is te beschouwen. Beide staan op z.g. alg. chr. of wel interconfessioneel standpunt, wat hun eigen organisatie betreft. Dit interconfessioneel standpunt behoeft met name ten opzichte van het C.N.V. nog enige nadere verduidelijking. In dezen kring heeft men toch zich van den term interconfessioneel bediend, om daarmee niet alleen een samengaan van protestanten van verschillende kerkformaties aan te duiden, doch ook een samengaan van protestanten en roomschen, gegeven het feit, dat tot op 1919 toe vakbonden, die Roomsche leden hadden, bij het C.N.V. waren aangesloten. Toen in 1919 de vakbond der mijnwerkers naar de R.K. centrale overging; nadat reeds eerder tusschen de Roomsche en Protestantsche textielarbeiders het samengaan in één organisatie was beëindigd, was er een praktisch einde gekomen aan de beleving van dit interconfessioneel standpunt, in zooverre dat Roomschen en Protestanten samen niet langer hun plaats vonden in 't C.N.V. Wel zijn nog Oud-Roomschen, zooals Smeenk in zijn „Christelijk Sociale beginselen" (tweede deel) vermeldt, bij de christelijke werknemersorganisaties aangesloten. Men staat dus thans vrijwel practisch op het standpunt, dat interconfessioneel of interkerkelijk, zooals men het ook wel noemt, omvat de verschil'ende protestantsche groepeeringen. Dat men evenwel 't eerder genoemde ruimer standpunt principieel zou hebben prijsgegeven, daarvan is mij niets bekend. In ieder geval ging dit uiteengaan van Roomschen en Protestanten niet op grond van bezwaren door de Protestanten daartegen geuit, maar op grond van het feit, dat de Ned. bisschoppen in 1906 en herhaald in '09 ernstig en nadrukkelijk hadden uitgesproken, dat de Roomsch-Katholieken zich dienden te vereenigen in eigen organisaties, waarin de katholieke beginselen tot hun volle recht zouden komen.

Wat de Christelijke werkgevers-organisatie betreft, is ons niet bekend, dat zij zich uitgesproken heeft over het al of niet juist zijn van een principieel overleg op den door ons gestelden grondslag. Zij moge zelf op ruimeren grondslag zich bewegen, daarmee is nog niet gezegd, dat zij zoover zou gaan, dat zij het verwerpelijk zou achten, wanneer men op de basis van de Heilige Schrift en de Gereformeerde Belijdenisschriften een bezinnings-centrum zou vormen ter bestudeering van sociaal-economische vraagstukken. Ten opzichte van de werknemers-organisatie staat deze zaak echter wel iets anders.

Toen in een plaatselijke afdeeling van het Verbond van Protestants-Christelijke Werkgevers in Nederland door een inleider de wenschelijkheid werd bepleit, om ook Christenen van vrijzinnigen huize tot de organisatie toe te laten, vond dit sterke tegenkanting en ging de zaak, voor zoover mij bekend, van de baan. Men heeft daarentegen in het dagblad Trouw van 22 Februari j.l. kunnen lezen, dat men in het C.N.V. ook de Vrijzinnige kosters binnen de organisatie wil accepteeren. In de twintiger jaren had men zich daar ook reeds uitgesproken voor het opnemen van de z.g. kleurlooze middenstof in de organisatie. Toen in De Gids van Aug. 1921 een inzender den voorslag deed, om die kleurloozen dan als hospitanten te beschouwen en te onderscheiden van de andere leden, van wie verlangd kon worden, dat zij den grondslag aanvaardden en die derhalve vol stemrecht hadden, kwam de redactie van dat orgaan hiertegen op met de opmerking, dat, waar men de propaganda onder deze kleurlooze middenstof wilde gaan aanvatten, het verkeerd zou zijn op de wijze, als door inzender voorgesteld te gaan handelen, want dan zouden die kleurloozen er voor bedanken tot de chr. organisatie toe te treden. Z o n d e r k l e u r t e b e k e n n e n, w a r e n d u s d e k l e u r l o o z e n w e l k o m. Onder den titel: „Toelating van Anderzdenkenden" werd in hetzelfde nummer van De Gids betoogd, dat, „hoewel er keur moest worden aangelegd, opdat er geen elementen in onze vakbeweging gebracht worden, die onze beweging zouden kunnen doen verwateren, toch de keur niet al te streng diende te zijn".

Doch niet alleen nam men voor eigen organisatie dit standpunt in, men achtte in het algemeen daar een onderzoek buiten die organisatie, op den grondslag als door ons beoogd, niet noodig. Toen ds J. G. Kunst in April 1925 een referaat hield voor de Gereformeerde Predikantenvereeniging over het onderwerp: „Gereformeerde beginselen voor het sociale leven" en daarbij riep om een onderzoek naar die beginselen, omdat er een tekort was, dat zich zou gaan wreken, terwijl wat er geboden werd verschil van waardeering gaf, waarbij hij dit onderzoek met het oog op de Ethischen vooral noodzakelijk achtte, kwam de redactie van De Gids in het nummer van April 1925 daartegen op met de opmerking, „dat de bestudeering van de sociale kwestie vanuit de Gereformeerde levens- en wereldbeschouwing, vooral noodig is met het oog op de Ethischen, wil ons minder juist voorkomen. Het wil ons voorkomen, dat alle Christenen, die Christus' Koningschap alom erkennen, op het terrein van het sociale leven niet tot zoover uiteenloopende conclusies zullen komen". Wanneer men echter b.v. in rekening brengt, dat de vroegere voorzitter van het C.N.V., de heer Diemer, een tegenstander was van economische medezeggenschap voor de arbeiders in de onderneming, dat ook Amelink in De Gids van Februari 1922 deze medezeggenschap in de ondernemingen voor de arbeiders afwees, omdat dit tot een veelhoofdige directie zou leiden en alleen van medezeggenschap voor de arbeidersorganisaties in het bedrijf als complex van ondernemingen wilde weten, en men ziet den tegenwoordigen voorzitter, den heer Ruppert, warm ijveren voor deze economische medezeggenschap ook in de ondernemingen, dan is daarin reeds een praktische weerlegging van deze voorgaande overweging van het C.N.V. gegeven, dat alle christenen, die maar het koningschap van Christus erkennen, niet tot zoozeer uiteenloopende conclusies kunnen komen op het terreln van het sociale leven. Wanneer iemand als dr Dooyeweerd in A.R. Staatkunde, jaargang 1926, zich zoo sterk tegen deze medezeggenschap der arbeiders uitspreekt, dat hij spreekt van de ongoddelijkheid van het streven dezer ondernemingsdemocratie en schier geen woorden kan vinden sterk genoeg om zijn Calvinistische geloofsgenooten daartegen te waarschuwen, zelfs zoover gaat, dat hij dit maar niet een aantasten van de ondernemerssouvereiniteit, maar van de souvereiniteit van God den Heere acht te zijn en een varen in het zog van den socialistischen ijsbreker, dan blijkt daaruit toch wel, dat inderdaad Christenen, die Christus' koningschap erkennen, wel degelijk tot uiteenloopende conclusies kunnen komen. Sprak ds Kunst in 1925 van de Ethischen, wij zouden in dezen tijd met name de Barthianen, ook al zijn ze als voorlichters in de kringen van het C.N.V. reçu, als een richting willen noemen, met het oog waarop een Gereformeerd confessioneel onderzoek der sociale en economische vraagstukken van het grootste belang is.

P. GROEN.

Wording Sociaal en Economisch Verband.

De mededeeling van het bestuurslid van de plaatselijke afdeeling van Patrimonium blijkt door mij niet geheel zuiver te zijn weergegeven. Men leze als volgt (De Ref., 14 Oct. jl.):

Nadat men als afdeeling 15 jaar lang tevergeefs bij het Verbondsbestuur had aangedrongen op schriftuurlijke leiding en voorlichting, had deze afdeeling 2 jaar geleden de band met het verband verbroken.

***

De opmerkzame lezer van mijn artikel in het Jubileumnummer zal hebben geconstateerd, dat in den laatsten zin verwezen werd naar een citaat, dat evenwel niet voorkwam in het artikel. Plaatsgebrek dwong om ongeveer 1/3 deel van den oorspronkelijken tekst te schrappen en daardoor viel ook dit citaat weg. Het moge hierbij nog volgen. Men leze dus den betreffenden slotzin in verband met deze woorden van dr Dijk: „wij zijn rijk genoeg. Rijk aan een schat van beginselen, rijk aan het schoonste ideallsme, dat bezieden moet in den reformatorischen strijd". G.

Pas op voor juffrouw Bremer!

AAN EEN JONGEREN TIJDGENOOT

Amice,

Al eens van juffrouw Frederika Bremer gehoord? Nee? Goed, dan zullen we er wat van vertellen.

Juffrouw Bremer was in háár tijd zoo iets als tegenwoordig Mary Pos, die veel gereisd heeft en ontmoetingen heeft gehad met mannen, ook wel vrouwen van beteekenis, en die daarvan dan iets heel gezellig vertelt. Ze had, ik heb 't ergens gelezen, the first lady van Amerika ontmoet, mevrouw Roosevelt, — charmant, charmant. Ook Mussolini, vroom, vroom, en 'n nieuw testamentje op zijn bureau.

Nu, ook juffrouw Frederika Bremer reisde, En „versloeg". Zoo was ze, 't is al lang geleden hoor, ook in Denemarken aangeland, ze kwam zelf uit Zweden; 't verhaal speelt ongeveer een eeuw geleden.

Nu waren er in het Denemarken van destijds twee voorname heeren, die elkaar danig in de haren vlogen. Bisschop Martensen, de eene, Sören Kierkegaard, de andere. Martensen was bisschop, zei ik, en voor die deftige menschen voelde Kierkegaard erg weinig, die was n.l. een wilde, — maar dan niet uit wildheid doch krachtens overtuiging. Martensen? Zoo'n „zijden" geestelijke! Bovendien nog professor; en van professoren — in hun ambt — hield Kierkegaard ook al niet; hij vond, dat professoren — alweer in hun ambt! — wel hun vleesch besneden, maar, dat ze dat alleen maar deden, om beter in deze karakterlooze wereld te passen; — heusch niet „om het koninkrijk Gods" pleegden ze zich te snijden, en van hun mannelijke, opbruisende levenskracht te ontdoen. Niet best voor Martensen, dit attest.

Hier moeten we even pauseeren. Je weet, dat ons blad onlangs een herdenkingsnummer beleefde. Ik las in die artikelen — je hebt toch zeker niet **uitsluitend** die vrijboiterijen van de laatste vier bladzijden gelezen? — dat sommige feestgangers vroegen, of Adolphus Venator nou niet eens zijn gesprekken met jou kon hervatten? Nu, dat wil Adolphus wel probeeren. Toen hij destijds met jou begón te praten, was die andere Adolf nog bezig **„vän** zijn pen te leven" (dat moesten we toen eerlijk op z'n woord gelooven!): Adolf Hitler. Adolf zwijgt, maar Adolphus mág nog **mét** zijn pen leven. Hij wil 't wel weer met jou probeeren, — als er tijd en plaats is: in Goes zijn ze streng, — op dit laatste punt, las ik.

Ja, die Adolf! Je mag het nú wel weten, dat ik, Adolphus, in de oorlogsdagen van 1940 je nog één brief geschreven heb, die nooit verschenen is. — Die brief nep — ik weet het nog — o.a. over de „sexueele opvoeding" volgens de toenmalige nationaalsocialistische theorieën en practijken. Die brief was naar Goes gestuurd, — maar daar waren plotseling de Sicherheits-Polizeiinbrekers van Adolf binnengevallen, om te verbieden en te plunderen. De brief van Adolphus aan jou wás al gezet, maar dat zetsel is toen in de razzia handig weggemanfield, en later vernietigd. Foetsi, die brief. Adolf over Adolphus. Pen tegen pen.

Maar nu ik dan maar weer beginnen wil, vond ik het leuk, den draad weer op te nemen, waar hij van mijn kant afgebroken was. Ik vond in mijn paperassen het **begin** van een nieuw epistel, dat op stapel gezet was, in dienzelfden tijd, en voor jou bestemd. Dat epistel was toen niet afgeschreven: Adolphus heeft een poosje gezworven in Adolfs tijd. En nou weet je alles. Het bovenstaande (duidelijkheidshalve cursief gezet) is dat begin, dat van Augustus 1940 tot October 1950 ergens lag te wachten, zonder hoop op vervolg. **En nu kómt het vervolg tách.** Snap je, dat ik 'n beetje bij hen?

Nu, om dan op juffrouw Bremer terug te komen: de jongedame — ze was overigens al dicht bij de vijftig — de jongedame was heelemaal uit Zweden naar Denemarken gekomen. Er waren destijds nog grènzen, en er waren vliegtuigen noch auto's, en geen Vereenigde Staten van Europa. Denemarken was dus voor een Zweedsche schrijfster „buitenland" over de groote wateren: „Mijn reis naar Denemarken"! Ze had een leuk plannetje: een boekje over Denemarken schrijven. Sommigen kúnnen dat — na een reisje met wat babbeltjes. Dus wou ze graag bekende figuren interviewen: goedkoope copie. Zoo had ze — misschien **hóórde** dat vroeger zóó, vooral als 't een „heer-alleen" betrof en een dáme — Kierkegaard een beleefd briefje geschreven. Of hij mejuffrouw Bremer de eer wilde aandoen, eens bij haar te komen: adres daar en daar. Ze wou graag kennis maken met deensche mannen-van-beteekenis. Maar Kierkegaard had geantwoord: nee, juffrouw, ik kom niet. Hij had niet de kans gegrepen, in Zweden een goede beurt te maken via een gezellige close-up-grossierster. Maar professor-bisschop Martensen, die pas een Dogmatiek van 291 paragrafen geschreven had — had de kans wèl gegrepen: hij was met Frederika erg vaak aan 't babbelen geweest. Over zijn werk, het volk, het christendom, de toekomst, en zoo. En over geloof en wetenschap, en hun eeuwigen vrede.

Jongedames van tegen de vijftig kúnnen (o zetter, vergeet die û — **met accent** — niet) giftig wezen, als iemand „voor de eer bedankt" heeft. Ze kwam dan in Zweden terug en schreef prompt haar boekje. Over ons broedervolk, het Deensche. Hoe de mannen-van-beteekenis er af kwamen? **Mártensen** kreeg een heel moole beurt: groote genius..... wedergeboorte der wetenschap in onze hechte noord-europeesche cultuurgemeenschap.... eminent geleerde, en zoo voort: u kunt die Frederikjes, óók in haar nijdige buien, wel narekenen: 't wekkertje loopt altijd naar **zijn** formules, niet naar **úw** maximes. Maar **Kierkegaard?** Een zonderling ..... teruggetrokken ..... vreemde grillige gedachten..... asceet..... ontoegankelijk..... geen objectief speculeerend geleerde, maar meer een filosoof van het grillige duistere diep van 't sùbject..... En nu wreekt de dame van, tegen of misschien toen al over de vijftig, die een **auteúrsblauwtje** geloopen had, zich op den auteur, die haar dat blauwtje geleverd had, èn op zijn publiek: en dit ten koste van haar eigen sekse. De **vrouw** Bremer vertelt, en dáárom liet ik daarnet het woordje „giftig" vallen — ze vertelt, dat Kierkegaards lezerspubliekje voornamelijk uit **dames** bestond — die uiteraard voor zoo'n bizarre filosofie des-**gemoeds** zich eerder interesseerden.....

Nu dan, amice, **pas op voor juffrouw Bremer.**

Neen, ze is al dood sedert 1865. Ze komt je dus niet vragen, je bij haar thuis te laten interviewen. Ik bedoel niet, dat jij als eventueel man-van-beteekenis voor haar, of haar type, bang moet wezen — want, wat dát betreft, iedereen weet vandaag, dat Martensen meer door vrouwelijke mannetjes en Kierkegaard meer door echt mannelijke mannen nog gelezen wordt. En dat, een eeuw — dat kan Adolphus nú zeggen, nu dit briefje afgeschreven wordt, niet toen het begonnen werd, terwijl Adolf nog leefde — en dat een eeuw na de visites van Martensen bij juffrouw Bremer Kierkegaards stenguns verder schoten dan Martensens proppeschieters. De menschen van vandaag hebben 't wel door: dat Kierkegaard — blijkbaar op juffrouw Bremer reageerend — terecht ontkende zelf een asceet te zijn, maar éven terecht opmerkte, dat **een land,** dat **in geen jaren oorlog gehad heeft** altijd aan een stelletje „móóie meneertjes" den kost pleegt te geven: ze heeten **reserve-luitenant. Luitenant** — ze leeren de **theorie** van den strijd. Maar **reserve**-luitenant: geen oorlog is er te bekennen, en ze rékenen er geen seconde mee. Hij wou maar zeggen, dat een reserve-luitenant-naar-den-geest, professor bovendien, juffrouw Frederika geestelijk-cultureel een journalistenkostje gegeven had..... voor één keertje.

Nee, niet als man-van-beteekenis (foei, er aan te denken!) maar **als mannetje-nog-zonder-beteekenis,** maar **die den plicht-tot-wat-beteekenen hebt** van Godswege, **als lezer** dus, moet je voor juffrouw Bremer gewaarschuwd willen zijn. Laat je door dat type niet in de maling nemen. Lees **niet óver** de vechtende professoren en recenseerende schrijvers, en leiders, lees **hen zélf.** Al zijn ze zoo lastig als Kierkegaard, of zoo effen als Martensen. De Bremertjes zijn geen heusche oorlogs-journalisten (daar zijn werkelijke heróën onder), maar het zijn **resèrve**-oorlogs-journalisten. Ze interviewen de generaals — **op haar eigen kamer,** een bloemetje en een bonbonschaaltje op tafel. Ze tooveren voor haar eigen gemak de **èchte** luitenants óm tot **resèrve**-luitenants, want met pòppen kun je gauw een jan-klaassen-theatertje opzetten, voor op den Dam. Juffr. Bremer is een serpènt — als type natuurlijk: ze weet het zelf niet — dat doen slangen trouwens nooit.

Beste kerel, ik wéét nou ineens weer, wat ik je tien jaar geleden had willen zeggen, toen ik aan dit briefje begon — 't papier van de copie is inmiddels vergeeld. Tóen wou ik van juffrouw Bremer in Zweden op de nationaal socialistische propaganda, o.a. die van den Bremer zender in Duitschland komen. De nazi-propaganda placht **persónen** te „beoordeelen", de koningin, Prins Bernhard, de regeering, prof. Gerbrandy, den grootmoedigen Adolf, Hermann. Ik wou je toen zeggen: lees de **documenten,** de werkelijke, c.q. **officieele brónnen;** zorg dat je de **záken** kent, waarom geschiedenis gemaakt wordt — de **boeken** van de nazi's, de **papieren** van het land-oorlogsreglement, de **stukken** van revolutie èn reformatie. En geloof van interviews niet veel meer dan dat ze aan de záák meestal niet toekomen. Een close-up van Hitler of Mussert geeft Bremer en Bremen stof. Het zakelijke geschil van reformatie en revolutie, of van Kierkegaard-Martensen laten ze liggen.

En **jij** weet nou wel, wat ik na die 10 jaar je zeggen wil. Juffrouw Bremer is met het ernstigste gezicht van de wereld tegenwoordig over je kérk **(èn over haar eigene)** aan 't zeuren. Ze wreekt zich. Maar ze weet het niet — haar beelden zitten in haar zoet-zure ziel vast. Wie niet op een samensprekings kopje koffie bij haar kwam, die is een isegrimmig extremist — schrijft ze. Maar de Mar-